

УДК: 159.922

ДОСЛІДЖЕННЯ КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТУ РОЛЬОВОЇ СТРУКТУРИ ОСІБ, ЩО ПЕРЕЖИВАЮТЬ ОСОБИСТІСНУ КРИЗУ

Н.В. Ліщина

аспірант Кафедри загальної і диференційної психології,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського

Ліщина Н.В. Дослідження когнітивного компонента рольової структури осіб, що переживають особистісну кризу.

У статті наводяться емпіричні дані щодо встановлення та аналізу взаємозв'язків між показниками когнітивного компонента (у вигляді понять-стимулів) і шкалами особистісної кризи в прошарку життєвих ролей особистості. Надається інформація про наявність та направленість статистичних зв'язків між явищами, що вивчаються, які представлені кореляційними плеядами в двох вибірках: жіночій і чоловічій. Виявлені неоднозначні зв'язки (прямі, зворотні) між більшістю показників, що вивчаються. Встановлено схожості та розбіжності у кількості та направленості зв'язків між показниками, що вивчаються у представників жіночої статі в порівнянні з чоловічою.

Ключові слова: особистість, соціально-психологічні ролі, криза, життєві ролі, структура особистості, когнітивний компонент, поняття-стимули, особистісна криза.

Лищина Н.В. Исследование когнитивного компонента ролевой структуры лиц, переживающих личностный кризис. В статье предоставлены эмпирические данные о взаимосвязях между показателями когнитивного компонента (в виде понятий-стимулов) и шкалами личностного кризиса, базирующегося на жизненных ролях личности. Дана информация о наличии и направленности статистических связей между изучаемыми явлениями, которые в статье представлены корреляционными плеядами по результатам двух выборок: женской и мужской. Обнаружены неоднозначные связи (прямые, обратные) между большинством изучаемых показателей. Установлены сходства и различия в количестве и направленности связей между показателями у респондентов женского пола в сравнении с мужским.

Ключевые слова: личность, социально-психологические роли, кризис, жизненные роли, структура личности, когнитивный компонент, понятия-стимулы, личностный кризис.

Постановка проблеми. Стрімкі соціокультурні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, пред'являють дедалі більші вимоги до особистості, яка не здатна своєчасно з ними впоратися і все частіше стикається з масою соціально-психологічних протиріч, як внутрішньо-особистісного, так і міжособистісного характеру. Це призводить до загострення психологічних проблем і породження кризових переживань. Окрім психологічної кризи, спостерігається зростання кризи особистості, зокрема особистісної кризи.

На сьогоднішній день досить повно описана феноменологія криз особистості (Р.А. Ахмеров, А.А. Баканова, І.В. Бринза, Г.А. Вайзер, Ф.Е. Василюк, Л.Ф. Верстелле, Л.Г. Дика, І.В. Калінін, К.В. Карпинський, В.В. Козлов, Т.М. Титаренко, G. Carlan) [1, 2, 3, 7, 9], але вивчення особистісної кризи, що обумовлена використанням певних життєвих ролей особистістю, залишається поза увагою вчених.

Кризові процеси вносять непомірний дисбаланс в систему соціально-психологічних ролей, в суперечність вступають всі типи психологічних ролей людини: від ситуативних до життєвих. Зазнають перетворення й традиційні життєві ролі особистості, які через високу значимість в житті людини, інформаційно-просвітній різнобій, відсутність «моделей», на які можна спиратися, ведуть до гострих психічних переживань. На відміну від більшості соціальних ролей, «життєві ролі» спираються на базові цінності особистості, мають істотне значення, особливий сенс в житті людини, є «агрегатом» буття особистості. Наш інтерес викликають саме «життєві ролі» особистості. П.П. Горностаєв стверджує, що «криза завжди супроводжується зміною життєвих ролей людини, руйнуванням старих і появою нових ролей. Ця зміна далеко не завжди відбувається безболісно, часто виникають протиріччя, неможливість позбавитися від старої ролі або складність в прийнятті нової, що створює додаткові труднощі протікання кризи» [8].

Аналіз наукової літератури за проблемою «особистості» та «ролі» дозволив встановити, що ролі входять у структуру особистості [4, 5, 10, 12] і безпосередньо пов'язані із «особистістю». В структурі особистості багатьма дослідниками (Р. Бернс, Т.В. Говорун, В.В. Козлов, В.А. Петровський, О.П. Саннікова, А.В. Сергеева, Х. Ремшмидт та ін..) традиційно виділяються три її компонента: когнітивний, емоційний і поведінковий. Так, А.В. Сергеева надає коротку характеристику кожному компоненту:

- когнітивний компонент – це уявлення особистості про саму себе, які базуються на об'єктивних знаннях чи суб'єктивних думках, що характеризуються ролевими, персональними, екзистенційними самокатегоризаціями;
- емоційний компонент – це самопереживання відносно своїх якостей і можливостей, які характеризуються позитивними, негативними або амбівалентними емоціями;
- поведінковий компонент виражається в частоті прийняття і здійснення самостійних рішень у важливих питаннях життя. Кожне рішення здійснюється з приводу себе і свого життя в певній сфері життя [10].

Дослідники ролевої структури (Г.В. Осіпов, І.С. Клецина, Дж. Мид та ін.) також погоджуються із наявністю трьох компонентів та визначають роль, як інтегративний феномен, в структурі якого виділяють: когнітивний, емоційний, поведінковий аспекти [4, 8, 11]. Автори вважають, що когнітивний рольовий компонент – це знання ролі, уявлення про права, обов'язки, правила, стереотипи, пов'язані з роллю; емоційний – це сила переживань стосовно виконуваної ролі; поведінковий – це вміння виконувати роль, з урахуванням рольової варіативності, гнучкості, глибини, децентрації; наявність копінг-стратегій. Автори стверджують, що вказані чинники впливають на успішність (безуспішність) виконання ролі особистістю, та в разі неуспішного виконання ролі, вірогідна можливість рольового конфлікту або ролевої кризи.

Враховані аспекти мають пряме відношення як до формування особистісної кризи, обумовленої життєвими ролями, так і виходу з неї. Акумулює вище зазначене, набуває практичного сенсу вивчення трьох визначених аспектів ролевої структури особистості, в першу чергу – когнітивного компоненту, з подальшим аналізом емоційного і поведінкового аспектів, а саме в усвідомленні особистістю своїх життєвих ролей, в спрямованості її інтересів, переживань, цінностей у співвідношенні із рольовими моделями і функціями в контексті психотерапевтичної, консультаційної допомоги (діагностування, прогнозування та корекція поведінки людини в період переживання кризових явищ).

Наш дослідницький інтерес, у зв'язку із вивченням особистісної кризи, пригортає саме когнітивний компонент. Приступаючи до власного емпіричного дослідження, ми припустили, що існують зв'язки між шкалами особистісної кризи (пов'язаною із виконанням життєвих ролей) і показниками «поняттями-стимулами» (які мають відношення до когнітивного компоненту ролевої структури). Виявленню підлягають статистичні закономірності між поняттями-стимулами, гіпотетично пов'язаними з особистісною кризою.

Мета дослідження – виявити та вивчити співвідношення між когнітивними показниками «поняттями-стимулами» і показниками особистісної кризи, обумовленою використанням певних життєвих ролей.

Організація та методики дослідження. Для реалізації поставленої мети використано оригінальний тест-опитувальник діагностики «Схильності до переживання рольової кризи» (РК), автори І.В. Бринза, Н.В. Ліщина та модифікована методика «Символічний аналізатор світу» (САС), Микляєва А.В., Румянцева П.В., яка являє собою видозмінений варіант відомого «Колірного тесту відносин» (Еткінд А.М., 1980).

Змістовно тест-опитувальник РК складається із 96 тверджень, спрямованих на виявлення шести шкал рольової кризи: Я-Дитина, Я-Мати/Батько, Я- Дружина/Супруг, Я-Професіонал, Я-Жінка/Мужчина, Я-Дорослий. Методика РК складається з 2 варіантів: жіночий і чоловічий, тому і зв'язки розглядаються окремо по жіночій і чоловічій вибірці.

Методика САС включає поняття-стимули (ролі, цінності, стани): (Сд)- дорослий, (Сди) – дитина; (Сч) – чоловік, (Сж) – жінка, (Сдр) – дружба, (Сст) – старість, (Ссм) – сім'я, (Ск) – кар'єра, (Сз) – здоров'я, (Скх) – коханий, (Сус) – успіхи, (Ств) – творчість, (Свд) – відпочинок, (Язр) – я зараз, (Ямн) – я в минулому, (Ямб) – я в майбутньому. Поняття-стимули ранжуються та забарвлюються емоціями. Кольоро-асоціативний експеримент, який є основною експериментальною процедурою дослідження за допомогою даної методики, базується на припущенні про те, що істотні характеристики невербальних компонентів відношення до самого себе і до значимих об'єктів індивідуальної картини світу відображаються в колірних асоціаціях до них, тому стає можливим проникнути в «досить глибокі, частково неусвідомлювані компоненти відносин, минаючи при цьому спотворюючи захисні механізми вербальної системи свідомості» [5].

У вибірку увійшли респонденти в кількості 241 осіб, віком від 18 до 56 років, серед них студенти денного та заочного відділення Одеської національної академії будівництва і архітектури, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, Одеського національного політехнічного університету, а також працівники Приморського району електричних мереж РЕМ, Одеського осередку УСП «Системна сімейна терапія». Статистичне опрацювання даних здійснювалося за допомогою комп'ютерної програми SPSS-13.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів.

Отримані дані кореляційного аналізу надали можливість встановити напрямок і тісноту зв'язків між всіма показниками, що вивчаються. Значимі коефіцієнти представлені в кореляційних плеядах на малюнках 1 і 2. Навіть візуальний аналіз цих малюнків демонструє наявність неоднозначних зв'язків (прямих, зворотних), а також різноманітну тісноту і направленість зв'язків в жіночому варіанті в порівнянні з чоловічим. Роздивимося більш детально жіночий варіант (рис.1).

Згідно рис. 1, шкала ролевої кризи (РК) «Я-Дитина» має прямі лінійні зв'язки з показниками (САС) «доросла» (Сд), «жінка» (Сж) (на рівні $p \leq 0.05$), із «я зараз» (Язр) (на рівні $p \leq 0.01$), та зворотні зв'язки із «старість» (Сст), «творчість» (Ств) (на рівні $p \leq 0.05$). Статистичні дані пояснюються тим, що переживання жінкою ролевої кризи «Я-Дитина» пов'язано, перш за все, з відсутністю її уявлення про роль «дитина» (права, обов'язки, правила, пов'язані з нею), а також з негативним фокусом до важливого компоненту – творчості (Ств). Спостерігається надмірна увага до ролі «доросла» (Сд) і ролі «жінка» (Сж), негативне відношення до старості (Сст) і фіксація на поточному моменті (Язр).

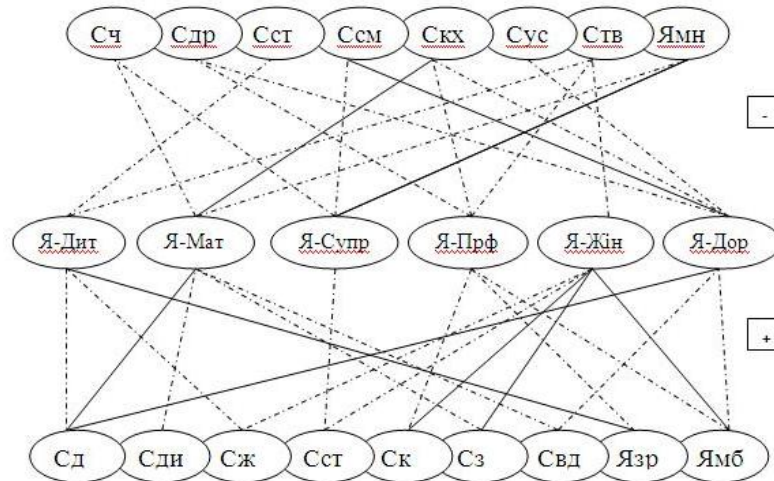

Рис. 1. Кореляційна плеяда між шкалами ролевої кризи і когнітивними показниками «понять-стимулів», жіночий варіант

Примітка: 1) Показники ролевої кризи (РК), жіночий варіант: «Я-Дит» - Я Дитина, «Я-Мат» - Я Мати, «Я-Супр» - Я Супруга, «Я-Прф» - Я Професіонал, «Я-Жін» - Я Жінка, «Я-Дор» - Я Доросла; 2) Показники САС: (Сд)- дорослий, (Сди) – дитина; (Сч) – чоловік, (Сж) – жінка, (Сдр) – дружба, (Сст) – старість, (Ссм) – сім'я, (Ск) – кар'єра, (Сз) – здоров'я, (Скх) – коханий, (Сус) – успіхи, (Ств) – творчість, (Свд) – відпочинок, (Язр) – я зараз, (Ямн) – я в минулому, (Ямб) – я в майбутньому; 3) ___ - $p < 0.01$, - - - $p < 0.05$

Шкала (РК) «Я-Мати» корелює у прямому зв'язку із показниками (САС) «дорослий» (Сд) (на рівні $p \leq 0.01$), «дитина» (Сди), «здоров'я» (Сз), «відпочинок» (Свд) (на рівні $p \leq 0.05$), та у зворотному зв'язку із «коханий» (Скх) (на рівні $p \leq 0.01$), «чоловік» (Сч), «я в минулому» (Ямн) (на рівні $p \leq 0.05$). Цей факт говорить про те, що рольова криза материнства пов'язана, з одного боку, із збільшенням її уваги до ролі «доросла» (в контексті відповідальності) і ролі «дитина» (стосовно відпочинку), а з іншого боку – спостерігається негативне відношення до чоловіків (Сч), особливо – до «коханого» чоловіка (Скх) та фіксація на своєму минулому в негативному контексті. Загострюється увага стосовно здоров'я та відпочинку.

Зворотні кореляційні зв'язки виявлені між шкалою (РК) «Я-Супруга» і показниками (САС) «чоловік» (Сч), «сім'я» (Ссм) (на рівні $p \leq 0.05$), із «я в минулому» (Ямн) (на рівні $p \leq 0.01$), та прямі зв'язки із «старість» (Сст). Наявний факт означає негативне ставлення жінки, що переживає рольову кризу подружжя, до чоловіків, сім'ї, свого минулого, та зростання напружених думок і переживань з приводу старості та її наслідків.

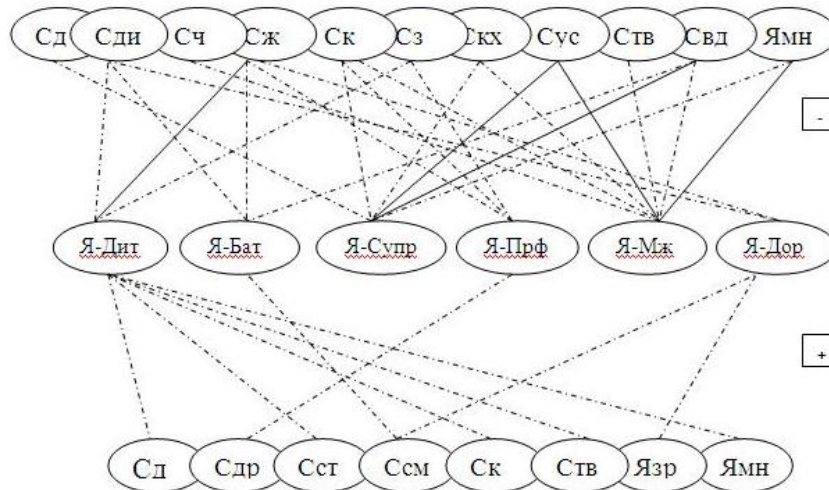
Шкала РК «Я-Професіонал» має прямі лінійні зв'язки із показниками (САС) «кар'єра» (Ск), «я зараз» (Язр) (на рівні $p \leq 0.05$), та зворотні зв'язки із «дружба» (Сдр), «коханий» (Скх), «творчість» (Ств), «я в майбутньому» (Ямб). Психологічне пояснення цьому наступне: при переживанні рольової кризи «Я-Професіонал», жінка має чіткі уявлення про свої права, обов'язки, правила, стосовно власної кар'єри, намагається фіксуватися на поточному моменті, та продовжує свій трудоголізм, який супроводжується страхом дивитися у майбутнє, зберігає негативне ставлення до «коханого» чоловіка, до дружніх стосунків і творчої діяльності.

Переважно позитивні кореляції має шкала (РК) «Я-Жінка» з показниками (САС) «жінка» (Сж), «старість» (Сст) (на рівні $p \leq 0.05$), «кар'єра» (Ск), «здоров'я» (Сз), «я в майбутньому» (Ямб) (на рівні $p \leq 0.01$), а також негативні – із «творчість» (Ств) (на рівні $p \leq 0.01$). Обґрунтувати можна ці дані тим, що навіть в кризі «Я-Жінка», жіночі уявлення про права, правила, стереотипи, пов'язані з безпосередньою роллю «жінки» зберігаються, але загострюються уявлення та переживання в напрямку старості, свого здоров'я і власної кар'єри, виключенням є творчість (до якої нема діла). Здійснюється фокусування на майбутньому.

Щодо шкали (РК) «Я-Доросла», виявлено прямі лінійні зв'язки з показниками (САС) «дорослий» (Сд) (на рівні $p \leq 0.01$), «відпочинок» (Свд), «я в майбутньому» (Ямб) (на рівні $p \leq 0.05$), та зворотні зв'язки із «сім'я» (Ссм) (на рівні $p \leq 0.01$), «дружба» (Сдр), «коханий» (Скх), «успіхи» (Сус) (на рівні $p \leq 0.05$). Тобто, переживання рольової кризи «Я-Доросла», зберігає уявлення себе власне «дорослою» (та персональними категоризаціями, пов'язаними з виконанням цієї ролі), але супроводжується негативними подумками в напрямку сім'ї, дружби, коханого чоловіка, власних успіхів, виявляється потреба до відпочинку, увага зосереджена не в поточному моменті, а більш переноситься у майбутнє.

В цілому, ще раз звертаючи свою увагу на рис.1, можна виділити в жіночому варіанті методики (РК) різноманітний й рівномірний спектр зв'язків. Простежуються як прямі, так і зворотні кореляції. Найчастіше зустрічаються негативні зв'язки із поняттями-стимулам «Коханий» (Скх) – 3 із 6 можливих, «Творчість» (Ств) – 3 із 6, а також позитивні із «Доросла» (Сд) – 3 із 6, та із станом «Я в майбутньому» (Ямб) – 3 із 6.

Далі проаналізуємо результати дослідження серед респондентів чоловічої статі, що виявляють зв'язок шкал рольової кризи (РК) із показниками «понять стимулів» (САС), які представлені на рис.2.

Рис. 2. Кореляційна плеяда між шкалами рольової кризи і когнітивними показниками «понять-стимулів», чоловічий варіант

Примітка: 1) Показники рольової кризи (РК): «Я-Дит» - Я Дитина, «Я-Бат» - Я Батько, «Я-Супр» - Я Супруг, «Я-Прф»- Я Професіонал, «Я-Мж» - Я Мужчина, «Я-Дор» - Я Дорослий; 2) Показники САС: (Сд)- дорослий, (Сди) – дитина; (Сч) – чоловік, (Сж) – жінка, (Сдр) – дружба, (Сст) – старість, (Ссм) – сім'я, (Ск) – кар'єра, (Сз) – здоров'я, (Скх) – коханий, (Сус) – успіхи, (Ств) – творчість, (Свд) – відпочинок, (Язр) – я зараз, (Ямн) – я в минулому, (Ямб) – я в майбутньому; 3) ___ - $p < 0.01$, - - - $p < 0.05$

Згідно рис. 2, шкала РК «Я-Дитина» має прямі лінійні зв'язки з показниками (САС) «дорослий» (Сд), «старість» (Сст), «кар'єра» (Ск), «творчість» (Ств), «я в минулому» (Ямн) (на рівні $p \leq 0.05$), та зворотні – з «жінка» (Сж) (на рівні $p \leq 0.01$), з «дитина» (Сди), «здоров'я» (Сз) (на рівні $p \leq 0.05$). Пояснюється цей факт тим, що при переживанні рольової кризи «Я-Дитина», чоловік здебільше

орієнтується на роль «дорослий», замислюється про старість, свою кар'єру, про творчу діяльність. Найбільш негативним окрасом проявляється в його картині світу «жінка» і все, що з нею пов'язано. Спостерігається фіксація на минулому, негативне відношення до здоров'я і до ролі «дитина».

Шкала (РК) «Я-Батько» корелює в зворотному зв'язку з показниками (САС) «дитина» (Сди), «жінка» (Сж), «відпочинок» (Свд) (на рівні $p \leq 0.05$), та в прямому – з «сім'я» (Ссм) (на рівні $p \leq 0.05$), що пояснюється так, в кризі батьківства чоловік знаходиться в протиріччі: з одного боку, для нього важлива сім'я (Ссм), з другого – він незадоволений дитиною (Сди) і жінкою (Сж), ще й потребує відпочинку, якого немає.

Виключно негативні зв'язки мають дві шкали (РК) «Я-Супруг» і «Я-Мужчина» з показниками (САС) «успіхи» (Сус) (на рівні $p \leq 0.01$), із «кар'єра» (Ск), «кохана» (Скх) (на рівні $p \leq 0.05$), та з «відпочинок» (Свд), «я в минулому» (Ямн). Наявний факт можна пояснити тим, що при переживанні вказаних видів ролевої кризи, особистість виражає необізнаність і негативне відношення до кар'єри, успіхів та до своєї «коханої» жінки, потребує відпочинку, фіксується на минулому в негативному фокусі. Додатково (РК) «Я-Супруг» корелює із «дорослий» (Сд) (на рівні $p \leq 0.05$), що означає негативне відношення до ролі «дорослий» й відповідальності, що слідує з неї. А (РК) «Я-Мужчина» додатково корелює із «чоловік» (Сч) (на рівні $p \leq 0.05$), тобто підкреслюється негативне ставлення до себе, як до чоловіка.

РК «Я-Професіонал» має прямі зв'язки з показником (САС) «дружба» (Сдр) (на рівні $p \leq 0.05$), в негативному – з «жінка» (Сж), «кар'єра» (Ск), «здоров'я» (Сз) (на рівні $p \leq 0.05$), що означає, переживання ролевої кризи «Я-Професіонал» виявляє негативні ставлення до власної кар'єри, до здоров'я, і до жінки. Позитивні асоціації викликає лише дружба.

«Я-Дорослий», як шкала (РК) має зворотні зв'язки із показниками (САС) «дитина» (Сди), «жінка» (Сж) (на рівні $p \leq 0.05$), та позитивні зв'язки з «сім'я» (Ссм), «я зараз» (Язр), «я в минулому» (Ямн) (на рівні $p \leq 0.05$). Отримані дані пояснюються тим, що переживання ролевої кризи «Я-Дорослий» супроводжується фіксацією не тільки на минулому, а й на поточному моменті і позитивному відношенні до сім'ї, при цьому, має негативне забарвлення поняття-стимул «дитина» та негативне відношення до жінки.

В цілому, ще раз звертаючи увагу на рис. 2, можна простежити в чоловічому варіанті в основному негативні зв'язки, серед яких найчастіше зустрічається показник «Жінка» (Сж) – 4 із 6 можливих, «Кар'єра» (Ск) – 4 із 6, «Я в минулому» (Ямн) – 4 із 6, «Відпочинок» (Свд) – 3 із 6.

Таким чином, виявлені кореляційні зв'язки не суперечать науковій логіці, вони лаконічно підтверджують наші теоретичні припущення та погляди інших вчених [2, 4, 5, 10 та ін], стосовно їх взаємодії та взаємозалежності.

Аналіз результатів емпіричного дослідження щодо співвідношення між показниками емоційної спрямованості та ролевої кризи дає можливість зробити наступні **висновки**:

1. Узагальнення літературних джерел показало, що дослідження особистісної кризи в контексті життєвих ролей особистості, та виявлення особливостей когнітивного компоненту ролевої структури, з метою подолання особистісної кризи, мало вивчене, тому є перспективним та актуальним.

2. Встановлені статистично значимі кореляційні зв'язки між більшістю показників когнітивного компоненту (у вигляді понять-стимулів) та шкалами особистісної кризи, обумовленою життєвими ролями, окремо серед респондентів жіночої і чоловічої статі. Дані факти засвідчують участь когнітивного компоненту в кризових переживаннях.

3. З'ясовано, що у вибірці жінок з різними ролевими позиціями наявна більша кількість кореляцій з такими поняттями-стимулам в негативному фокусі, як «Коханий» (Скх) – 3 із 6 можливих, «Творчість» (Ств) – 3 із 6, а також позитивні - із «Доросла» (Сд) – 3 із 6, та із станом «Я в майбутньому» (Ямб) – 3 із 6. У вибірці чоловіків більша кількість кореляцій встановлена в негативному напрямку із наступними поняттями-стимулам: «Жінка» (Сж) – 4 із 6 можливих, «Кар'єра» (Ск) – 4 із 6, «Я в минулому» (Ямн) – 4 із 6, «Відпочинок» (Свд) – 3 із 6. В цілому, в жіночому варіанті можна виділити різноманітний й рівномірний спектр зв'язків, де простежуються як прямі, так і зворотні кореляції, на відміну від чоловічого варіанту, де переважно зустрічаються негативні зв'язки.

4. Отримані результати не вичерпують всіх аспектів проблеми, що вивчається, а лише позначили перспективу подальшої її розробки, а саме, спрямувати пошук на розкриття специфіки

переживання особистісної кризи, обумовленою використанням певних життєвих ролей, з метою розробки індивідуальних програм психологічної корекції та допомоги.

Список використаних джерел

1. Амбрумова А.Г. Анализ состояний психологического кризиса и их динамика / А.Г. Амбрумова // Психологический журнал. 1985. - Т.6. - №6. - С. 107-115.
2. Брынза И.В. Особенности переживания профессионального кризиса у лиц с различным типом эмоциональности: дисс. канд. психол. наук : 19.00.01 / Брынза Ирина Вячеславовна. – Одесса, 2000. – 281 с.
3. Василюк Ф.Е. Психология переживания: анализ преодоления критических ситуаций / Ф.Е. Василюк М.: МГУ, 1984. - 187 с.
4. Гендерная психология. 2-е изд. / Под ред. И. С. Клециной. — СПб.: Питер, 2009. — 496 с.
5. Микляева А. В., Румянцева П. В. Социальная идентичность личности: содержание, структура, механизмы формирования: Монография. / А.В. Микляева - СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2008. - С. 48-57.
6. Крюкова Т.Л. Методы изучения совладающего поведения: три копинг - шкалы. (изд. 2-е, исправленное, дополненное). / Т.Л. Крюкова – Кострома: КГУ им. Н.А. Некрасова – Авантитул, 2010. – 64 с.
7. Лазарус Р. Теория кризиса и психофизиологические исследования / Р. Лазарус // Эмоциональный стресс. Л.: Медицина, 1980. - С. 178-208.
8. Основні тенденції функціонування особистості у ракурсі ролі теорії. /П.П. Горностай. Наукові студії з соціальної та політичної психології. Вип. 6(9).- К., 2002. - С. 44-57
9. Психологія життєвої кризи / Відп.ред. Т.М.Титаренко – К.: Агрпромовидав України, 1998. – 348 с.
10. Сергеева А.В. Психологічний інструментарій дослідження когнітивного компонента інтегральної ідентичності особистості / А.В.Сергеева // Наука і освіта. – 2012. - № 9СВ. – С.185-189.
11. Социология: Учебник для вузов / Г. В. Осипов, А. В. Кабыща, М.Р. Тульчинский др. – М.: Наука, 1995.
12. Энциклопедический социологический словарь / Под ред. Г. В. Осипова. – М., 1995.

References translated and transliterated

1. Ambrumova A.H. (1985) Analiz sostoianiy psikhologicheskogo kryzysa y ykh dynamyka. [An analysis of the state of psychological crisis, and their dynamics] - Psikhologicheskyy zhurnal. – Т.6.
2. Brinza Y.V. (2000) Osobennosty perezhyvaniya professyonalnogo kryzysa u lyts s razlychnim typtom emotsyonalnosty. [Features of the professional experience of crisis in persons with different types of emotion] – Dyss. kand. psykhol. nauk : 19.00.01. Odessa.
3. Vasyliuk F.E. (1984) Psikhoholyia perezhyvaniya: analiz preodoleniya krytycheskykh sytuatsiy [Experiences psychology: an analysis of overcoming critical situations]. – Moscow.: MHU.
4. Gendernaya psihologiya [Gender psychology]. (2009) / Pod red. I. S. Kletsinoy, 2-e izd. — SPb.: Piter, [in Russian]
5. Miklyaeva A.V., Rumyanceva P.V. (2008) Socialnaya identitnost lichnosti: soderganie, structura, mehanizmi formirovaniya: Monografiya. [Social identity of the person: content, structure, mechanisms of formation: Monograph]- SPb.: Izd-vo RGPU im. A.I.Gercena.
6. Kryukova T.L. (2010) Metody izucheniya sovladayuschego povedeniya: tri koping – shkaly [Methods of study of coping behavior: three coping - scale] (izd. 2-e, ispravlennoe, dopolnennoe). – Kostroma: KGU im. N.A. Nekrasova – Avantitul.
7. Lazarus R. (1980) Teoryia kryzysa y psikhofyziologicheskyye yssledovaniya [Theory of crisis and psychophysiological research]. – Emotsyonalnyy stress. L.: Medytsyna,
8. Osnovni tendentsii funktsionuvannia osobystosti u rakursi rolovoi teorii. [Major trends in the functioning of the individual role theory perspective]. P.P. Hornostai. Naukovi studii z sotsialnoi ta politychnoi psikhologii. Vyp. 6(9).- Kiev, 2002
9. Psikhoholiiia zhyttievoy kryzy [Psychology crises in life] – Vidp.red. T.M. Tytarenko – Kiev: Ahropromvydav Ukrainy, 199810.
10. Sergeeva A.V. (2012) Psihologichniy instrumentariy doslidgennya kognitivnogo komponenta integralnoi identichnosti osobistosti [Psychological tools for research cognitive component of an integrated identity of person]- Nauka i osvita № 9
11. Sotsyolohyia: Uchebnyk dlia vuzov [Sociology: Textbook for high schools] - H. V. Osypov, A. V. Kabishcha, M. R. Tulchynskiy dr. – Moscow: Nauka, 1995.
12. Entsiklopedycheskyi sotsyolohycheskyi slovar [Collegiate Dictionary sociological] - Pod red. H. V. Osypova. – М., 1995.

Lishchyna, N.V. The study of the cognitive component of the role structure of persons, who are experiencing a personality crisis. The article is dedicated to the research of the problem of personality crisis. The analysis of the scientific literature found that "role" included in the structure of personality, which has a complex hierarchical system. Our research interest in connection with the study of personal crisis, embrace cognitive component in the role-structure of personality (in form of concepts-incentives). Analysis of the six role-crisis positions: "Child", "Mother / Father", "Spouse", "Professional", "Woman /Man", "Adult". The article presents empirical data and analysis to establish relationships between indicators of cognitive component (in the form of concepts-incentives) and the personality crisis. Available information on the availability and relevance of statistical relationships between the phenomena studied represented correlation-pleiades in the two samples: female and male. It has been identified the ambiguous relationship (direct, inverse) between studied indicators. It has been installed similarities and differences in the amount and direction of relationships between studied parameters of females compared to males. These facts confirmed the participation of cognitive component in crisis experiences. The results din't exhaust all aspects of the problem under the study, but only marked its prospects for further development

Keywords: personality, psychological role, crisis, vital role, personality structure, cognitive component, concepts-incentives, personal crisis